Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1923 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 2 mars 1923 dagtecknad proposition nr 88, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan införda förslag till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet.

I sammanhang med berörda proposition har utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:
nr 173 av herr *Carl August Carlsson*, samt

inom andra kammaren:
nr 234 av herrar *Borggren* och *Sjöström*,
nr 235 av herr *Kinmanson*, och
nr 236 av herr *Fjellman*.

Herrar Carlssons och Kinmansons motioner.

Herrar *Carlsson* och *Kinmanson* hava i lika lydande motioner yrkat *dels* att det med propositionen framlagda förslaget till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet måtte antagas att gälla endast till och med den 31 december 1924, *dels ock* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig och grundlig utredning angående den nu gällande bagerilagens verkningar, varvid tillfälle borde lämnas vederbörande yrkesorganisationer att medverka.

Herrar Borggrens och Sjöströms motion.

Herrar *Borggren* och *Sjöström* hava i sin motion hemställt, att den i första stycket av 1 § i lagförslaget intagna bestämmelsen »Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å rörelse, som bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn» måtte ur förslaget utgå.

Herr Fjellmans motion.

Herr *Fjellman* har i sin motion hemställt, att riksdagen, med avslag å förevarande proposition, måtte för sin del besluta, att den nu gällande provisoriska lagen om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete av den 17 oktober 1919, som utlöper den 31 december 1923, icke skall förnyas.

Beträffande skälen för det med propositionen framlagda lagförslaget och för de i ämnet väckta motionerna får utskottet, i den mån ej redogörelse därför lämnas här nedan, hänvisa till propositionens resp. motionernas innehåll.

Historik.

Frågan om lagstadgad reglering av tiden för arbetets förläggning inom bageri- och konditoriyrkena hade upprepade gånger varit föremål för framställningar inom riksdagen, innan vid 1915 års riksdag beslut fattades om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet. Sedan verkställandet av den av riksdagen sålunda begärda utredningen överlämnats till den s. k. arbetstidskommittén, avgav denna den 22 november 1918 ett betänkande med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete. På grundval av detta kommittébetänkande avläts proposition i ämnet till 1919 års lagtima riksdag. Kamrarna fattade emellertid olika beslut i frågan och sammanjämkning emellan de skilda besluten kunde icke åvägabringas. Vid 1919 års urtima riksdag framlades av Kungl. Maj:t ett väsentligen likalydande förslag till lag i ämnet och blev detta av riksdagen med vissa ändringar bifallet, varefter ännu gällande lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete — i det följande benämnd bagerilagen — den 17 oktober 1919 promulgerades.

Lagen, vars huvudstadgande innehåller förbud mot bedrivande av arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror å söneller helgdag samt å tid mellan kl. 8 e. m. och kl. 6 f. m. å söckendag, tillkom så till vida å en för dess genomförande gynnsam tidpunkt, som med anledning av det under kristiden på grund av den då rådande knappa spannmålstillgången meddelade förbudet mot saluhållande av färskt bröd nattarbetet inom bageriyrket före lagens tillkomst väsentligen upphört.

Beträffande den dagliga arbetstidens längd inom bageri- och konditoriyrkena inrymdes ej i bagerilagen några bestämmelser, utan reglerades dithörande förhållanden genom den samtidigt tillkomna, sedermera reviderade åttatimmarslagen, vilken äger full tillämpning jämväl å ifrågavarande yrken.

I likhet med vad fallet var beträffande sistnämnda lag gavs åt bagerilagen en begränsad giltighetstid intill utgången av innevarande år. Till stöd härför angavs särskilt, att det ej vore otroligt, att man om några år kunde hava gjort en del erfarenheter, som kunde bliva av värde vid en revision av lagen.

Efter tillkomsten av bagerilagen har densamma icke undergått någon förändring. Vid fjolårets riksdag framlades visserligen i en inom andra kammaren av herr Kinmanson väckt motion nr 67 förslag till ny lagstiftning i ämnet, vilket förslag innefattade vissa modifikationer uti den nu gällande lagen, men föranledde, i enlighet med utskottets hemställan, denna motion ej någon riksdagens åtgärd. I sitt över motionen avgivna utlåtande nr 17 framhöll utskottet, att då erfarenheterna från lagens dittillsvarande tillämpning ej gåve sådant stöd för i motionen föreslagna ändringar i lagen, att underlåtenhet att vidtaga desamma kunde antagas skola medföra väsentliga olägenheter, det syntes lämpligen böra anstå med prövning av ändringsförslagen till 1923 års riksdag, då frågan om prolongation av lagen kunde förutsättas komma att föreligga till bedömande.

På sätt av propositionen framgår har socialstyrelsen under fjolåret till ledning för prövning av frågan om bibehållande av lagstiftning å ifrågavarande område föranstaltat om utredning i vissa hänseenden rörande bagerilagens verkningar. Såsom resultat av berörda utredning har socialstyrelsen den 21 december 1922 framlagt förslag till förnyad lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete, vilket förslag jämte tillhörande redogörelse för den av styrelsen verkställda utredningen fogats såsom bilaga vid den i ämnet avgivna propositionen. Det med propositionen framlagda lagförslaget överensstämmer i allt väsentligt med socialstyrelsens berörda förslag.

Utskottet.

Vid prövning av det i förevarande proposition innefattade förslaget till lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet med en avsedd giltighetstid av tre år gäller det först att ingå i bedömande av, huruvida övervägande skäl tala för det i herr Fjellmans motion framställda yrkandet om upphävande med innevarande års utgång av lagstadgad begränsning beträffande tiden för arbetets förlägg-

ning inom ifrågavarande yrken eller för åvägabringande av en kortare ytterligare försöksperiod, innan slutlig ståndpunkt tages till frågan om en fortsatt lagstiftning på ifrågavarande område.

Socialstyrelsen har till stöd för sitt förslag om fortsatt lagstiftning å området anfört bl. a. följande:

Det missförhållande, som denna lagstiftning vände sig emot, eller det eljest i nära nog oavbruten följd året runt förekommande nattarbetet för en rätt betydande grupp av arbetare torde från arbetarskyddssynpunkt få anses så allvarligt, att endast verkligt betydande olägenheter av lagstiftningen skulle kunna motivera dess avskaffande. Av de verkställda undersökningarna framginge visserligen, att från arbetsgivarsidan framförts många och bittra klagomål över bagerilagen, vilka klagomål sannolikt icke alldeles saknade skäl för sig. De olägenheter, klagomålen rörde och vilka väl även i viss mån varit kännbara för allmänheten, syntes emellertid knappast hava varit av den svårartade beskaffenhet, varom nyss nämnts. Av länsstyrelserna, som yttrat sig i samband med den av socialstyrelsen föranstaltade undersökningen, hade sålunda 14 förklarat sig anse, att bagerilagen icke medfört några mer betydande olägenheter, och 8 att, även om lagen i vissa hänseenden varit till men för bagerinäringen, detta dock ej varit förhållandet i sådan utsträckning, att lagens prolongering borde avstyrkas.

I avgivet utlåtande över det av socialstyrelsen utarbetade förslaget till förnyad lag i ämnet har kommerskollegium förklarat sig anse, att en särskild reglering av arbetstiden för bagerier vore ur arbetarskyddssynpunkt ofrånkomlig till undvikande av sociala olägenheter av allvarlig art för den inom yrket anställda personalen.

I anslutning till dessa uttalanden finner utskottet, i likhet med Kungl. Maj:t, vägande skäl tala för bibehållandet av särskilda bestämmelser för reglering av arbetstidernas förläggning inom nu ifrågavarande yrken. Den starka press, som önskningar från konsumenthåll om ett tidigt saluhållande av färskt bröd i sig utgöra, skulle enligt utskottets förmenande, därest tiderna för arbetets förläggning inom dessa yrken lämnades oreglerade, snart nog kunna föranleda en återgång till de ur arbetarskyddssynpunkt betänkliga förhållanden, som före lagens tillkomst därutinnan vore rådande.

Ett ytterligare skäl för bibehållandet av lagstiftning å förevarande område även efter utgången av innevarande år synes utskottet ligga däri, att på grund av åt socialstyrelsen den 30 november 1922 lämnat uppdrag att i viss omfattning revidera lagen om arbetarskydd det möjligen inom den närmare framtiden kan ifrågakomma att allmängiltigt reglera nattarbetet.

Till stöd för fortsatt lagstiftning å området talar även det förhållandet, att, enligt vad utskottet inhämtat, lagstiftning med förbud för

nattarbete i bagerier de senaste åren tillkommit i åtskilliga stater, så att sådan numera finnes införd i de flesta europeiska länder, om ock i flertalet av dem i mildare form än hos oss, samt att enligt beslut vid den internationella arbetsbyråns styrelses senaste sammanträde under sistförflutna april månad frågan om en internationell reglering av nattarbetet i bagerier skall upptagas till behandling vid nästkommande års internationella arbetskonferens.

Av vad utskottet sålunda anfört framgår, att utskottet icke kan giva sin anslutning till det yrkande, som innefattas i herr Fjellmans i ämnet väckta motion.

Under ärendets handläggning inom utskottet har från Sveriges Bageriidkareförening och Stockholms Bageriindustriförening ställts till utskottets förfogande den i herrar Carlssons och Kinmansons motioner åberopade utredningen rörande den nu gällande bagerilagens ekonomiska verkningar, vilken utredning omfattat tre bagerier av olika slag med ett antal av respektive 21, 60 och 87 arbetare. Utredningen föreligger emellertid ej i det skick, att utskottet ansett sig kunna på grund av densamma bilda sig ett närmare omdöme i frågan.

I likhet med vad i sistnämnda motioner gjorts gällande anser även utskottet önskligt, att en ingående undersökning från det allmännas sida kommer till stånd i fråga om de ekonomiska verkningarna av lagstiftningen å området med hänsyn till brödprisens storlek, därvid i enlighet med motionärernas hemställan tillfälle bör lämnas för respektive arbetsgivare- och arbetareorganisationer att medverka.

Att, såsom herrar Carlsson och Kinmanson i sina respektive motioner föreslagit, begränsa den nu ifrågasatta lagens giltighetstid att gälla endast under loppet av nästkommande år finner sig utskottet ej kunna tillstyrka. För vinnande av nödiga erfarenheter av lagstiftningen å området ur såväl arbetarnas som bagerinäringens och den brödkonsumerande allmänhetens synpunkter anser sig utskottet böra förorda antagande av en förnyad lag i ämnet för den av Kungl. Maj:t föreslagna tidsperioden av ytterligare tre år eller samma tidslängd, som efter tillstyrkan av utskottet nyligen godtagits av riksdagen för prolongering av den provisoriska anordningen med lagstadgad begränsning av arbetstiden. För en dylik prolongeringstid talar ock i viss mån vad ovan nämnts rörande tillämnat upptagande till behandling av spörsmålen om dels en mera allmängiltig reglering för vårt lands vidkommande av nattarbetet och dels en internationell reglering av dylikt arbete i bagerier.

Det torde få anses självfallet, att Kungl. Maj:t under en dylik fortsatt provisorietid kommer att ägna önsklig uppmärksamhet åt lag-

stiftningens verkningar samt före provisoriets utlöpande låter verkställa utredning i såväl förut särskilt angivna som ock andra hänseenden, vilka kunna finnas påkallade för att statsmakterna då skola bättre vara i stånd att definitivt taga ståndpunkt till frågan om fortsatt lagstiftning å ifrågavarande område. Vid sådant förhållande anser utskottet ej erforderligt att från riksdagens sida nu avlåtes en skrivelse till Kungl. Maj:t med det av herrar Carlsson och Kinmanson föreslagna innehållet.

Då utskottet sålunda ansett sig böra förorda ett biträdande av propositionen i vad densamma avser bibehållande av lagstiftning å området under en ytterligare försöksperiod å tre år, har utskottet samtidigt funnit angeläget att underkasta de särskilda bestämmelserna i lagförslaget granskning i syfte att bagerinäringen genom lagstiftningens fortsatta bestånd icke må beredas större svårigheter än som för vinnande av lagens syfte synes erforderligt; och återkommer utskottet under de särskilda paragraferna till de uttalanden, som denna granskning föranlett.

Det med propositionen avsedda lagförslaget är väsentligen av samma innebörd som den nu gällande bagerilagen. De förändringar i särskilda avseenden, som föreslagits, upptagas i det följande till närmare behandling.

Lagens rubrik.

Det i herr Kinmansons ovannämnda motion vid fjolårets riksdag framlagda förslaget till ny lag i ämnet hade till rubrik: »Lag om vissa inskränkningar i avseende å tiden för arbetets förläggning i bagerier och konditorier». I motionen framhölls, att förändringen av rubriken skett i avsikt att tydligt utmärka, det bagerilagen ej avsåge att på något sätt *begränsa* själva arbetstiden inom yrket. Denna begränsning skedde uteslutande genom den allmänna arbetstidslagen. Bagerilagen åsyftade allenast att *förlägga* arbetstiden inom yrket så, att nattarbete och söndagsarbete reglerades.

I ett till utskottet avgivet yttrande över motionen anmärkte socialstyrelsen beträffande den av motionären föreslagna formuleringen av lagens rubrik, att uttrycket »arbetets förläggning i bagerier och konditorier» ej riktigt väl motsvarade lagens innehåll, enär lagen, även med de i motionen föreslagna ändringarna, åsyftade tillverkning av bageri- och konditorivaror ej endast i bagerier och konditorier utan jämväl å andra arbetsställen, t. ex. hotell och restauranter. Skulle emellertid lagens rubrik finnas kräva korrigering, syntes följande avfattning möjligen

kunna förordas: »Lag om vissa begränsningar av tiden för bageri- och konditoriarbetets förläggning».

I sitt över motionen avgivna utlåtande förklarade sig utskottet, i likhet med socialstyrelsen, anse bagerilagens rubrik icke giva ett fullt tillfredsställande uttryck för lagens innehåll, men fann utskottet frågan därom ej lämpligen böra upptagas till omprövning förrän i samband med ett blivande ståndpunktstagande till spörsmålet om lagens förnyande.

I propositionen har departementschefen i nu förevarande hänseende anfört, att han i likhet med utskottet icke kunnat undgå att finna den nuvarande lagens överskrift mindre tillfredsställande. Särskilt om den jämfördes med den allmänna arbetstidslagens rubrik, kunde överskriften giva anledning till den missuppfattningen, att bagerilagen skulle hava till uppgift att reglera arbetstidens längd inom ifrågavarande yrken, samt att bageri- och konditoriarbete vore undantaget från den allmänna arbetstidslagens bestämmelser. Då departementschefen ansåge det vara av vikt att förebygga en dylik missuppfattning, syntes departementschefen den ifrågasatta nya lagens överskrift böra tydligare angiva lagens syfte, varför han i sådant hänseende föresloge den i förslaget upptagna formuleringen: »Lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet».

Den av departementschefen sålunda föreslagna lydelsen har utskottet emellertid funnit så till vida lämna rum för anmärkning, som densamma hänför sig allenast till lagens reglerande av nattarbete, utan att antydan göres, att lagen jämväl har avseende å regleringen av söndagsarbete.

Utskottet föreslår fördenskull, att lagens rubrik må erhålla följande lydelse: »Lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete».

1 och 2 §§.

Förstnämnda paragraf inrymmer lagens förut återgivna huvudstadgande om förbud mot bedrivande av arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror å sön- eller helgdag samt å tid mellan kl. 8 e. m. och kl. 6 f. m. å söckendag. Från det sålunda stadgade förbudet fritages rörelse, som bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, varförutom från huvudstadgandet medgivas vissa andra närmare angivna undantag.

De ifrågavarande paragraferna hava i förslaget enahanda avfattning som motsvarande paragrafer i nu gällande lag.

I herr Kinmansons motion till fjolårets riksdag hade beträffande detta lagrum föreslagits följande ändringar, nämligen

1:o) tillbakaflyttande med två timmar av begynnelsetiderna om morgnarna för arbetet vid mjukbrödsbagerier och konditorier; samt

2:o) utsträckning av lagens tillämplighetsområde att omfatta jämväl familjebagerierna eller sådana bagerier, som bedrivas utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

De krav på ändringar, som i herr Kinmansons fjolårsmotion i förenämnda båda hänseenden framfördes, hava herrar Carlsson och Kinmanson uti sina nu väckta respektive motioner förklarat sig vidhålla.

Såsom av det föregående framgår åsyftar herrar Borggrens och Sjöströms motion samma ändring i det nu föreliggande lagförslaget, som innefattades i den av herr Kinmanson vid fjolårets riksdag beträffande familjebagerier påfordrade ändringen i nu gällande lag.

I sitt utlåtande över herr Kinmansons vid fjolårets riksdag väckta motion, i vad angick frågan om tillbakaflyttande med två timmar av arbetstidens början, anförde utskottet följande:

»Beträffande därefter frågan om tillbakaflyttande av tiden för arbetets början i bagerier och konditorier innebär motionärens förslag härutinnan, att en förskjutning i sådant hänseende skulle ske med två timmar, så att det egentliga bageri- och konditoriarbetet under söckendagar skulle få börja i stället för, som nu är fallet, kl. 6 redan kl. 4 f. m. och de nödiga förarbetena med uppeldning och deggörning få i regel begynna i stället för kl. 4 f. m. redan kl. 2 på natten.

Såsom huvudmotiv till de härutinnan föreslagna ändringarna har anförts, att genom desamma skulle förebyggas den oekonomiska driftkoncentrering under de första arbetstimmarna å morgnarna, som blivit en följd av bagerilagens nuvarande bestämmelser i denna del. Även om ett förverkligande av detta motionärens ändringsförslag skulle vara ägnat att medföra ett förbilligande och, enligt vad av motionären gjorts gällande, jämväl ett förbättrande av varorna, synes det dock utskottet uteslutet att kunna biträda samma förslag, vars genomförande, på sätt av socialstyrelsen med fog framhållits, skulle nära nog vara liktydigt med ett upphävande av lagen. Utskottet förutsätter emellertid, att den av socialstyrelsen tillämnade undersökningen angående lagens verkningar skall komma att lämna nödigt underlag även för bedömandet av frågan, huruvida och i vad mån de i nu förevarande hänseende gällande restriktiva bestämmelserna tilläventyrs kunna i något hänseende tarva jämkning.»

Socialstyrelsen har i nu förevarande del yttrat bl. a. följande:

»Vid den genom polismyndigheterna verkställda undersökningen rörande bagerilagens tillämpning framkommo också en mångfald klagomål över de olägenheter, nattarbetsförbudet förorsakat bagerinäringen. Ur redogörelsen för undersökningen må här anföras de mer väsentliga av dessa olägenheter: Färskt bröd kan ej tillhandahållas å tid, som kunder och återförsäljare skäligen fordra. På grund av den knappa arbetstiden måste bakningen under morgontimmarna for-

ceras, vilket förhindrade ett omsorgsfullt arbete, försämrade brödets kvalitet och ökade jäståtgången. För forceringen måste även arbetarantalet ökas, vilket åter hade till följd, att arbetskostnaderna ökades och att arbetstiden senare på dagen ofta icke kunde till fullo utnyttjas. Vid distribution och försändande måste brödet ofta inpackas varmt, varigenom det mer eller mindre skadades.

Enligt styrelsens uppfattning lär det ej kunna förnekas, att här ifrågavarande förbud för bagerinäringen och i viss mån även för den konsumerande allmänheten genom kostnadsökning och på annat sätt medfört en del olägenheter. Ifrågasatt har också blivit, att statsmakterna möjligen skulle, till lindrande av berörda olägenheter, i någon mån gå bagerinäringens önskningar till mötes genom att med någon kortare tidrymd, exempelvis en timme, tillbakaflytta tiderna för de olika arbetenas början. Efter en dylik förändring skulle arbetet i allmänhet kunna börja kl. 5 i stället för kl. 6 f. m. eller vid den tid, som gäller för arbetets början enligt lagen den 20 november 1909 angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag och som återfinnes såsom gräns för nattarbetet jämväl i vissa internationella konventioner. Styrelsen har emellertid icke ansett sig kunna förorda en sådan förändring, enär densamma från arbetarskyddssynpunkt måste betraktas som en avsevärd försämring och från bageriarbetarnas sida skulle möta starkt motstånd.»

Kommerskollegium har under åberopande av de olägenheter, som framträtt i samband med den nuvarande starka begränsningen av bakningstiden på morgnarna, uttalat sig för att, där särskilda skäl därtill förelåge, möjlighet borde beredas för börjande av arbetet vid mjukbrödsbagerierna en à två timmar tidigare än vad f. n. är fallet. I sådant hänseende har av kommerskollegium ifrågasatts, att yrkesinspektionens chefsmyndighet skulle erhålla bemyndigande att medgiva dispens, så att arbetet finge taga sin början exempelvis kl. 5 f. m., samt att, där arbetet fördelades på två skift, ytterligare medgivande skulle kunna lämnas att påbörja arbetet redan kl. 4 f. m.

Med vidhållande av den uppfattning, som utskottet i nu förevarande hänseende i fjol uttalat, har utskottet haft under ingående övervägande, huruvida någon jämkning i nu gällande hithörande bestämmelser skulle kunna tänkas ske utan åsidosättande i mera betydande grad av de arbetarskyddssynpunkter, som lagen avser att tillgodose. Utskottet har härvid även haft under övervägande möjligheten av att i lagen inrymdes en från allmänna arbetstidslagen hämtad bestämmelse, som medgåve beviljande av en tidigare början i arbetstiden ortsvis, om det stora flertalet av de arbetare, som skulle beröras av ett dylikt undantag, därtill gåve sin anslutning. I likhet med departementschefen har emellertid utskottet vid prövning av hithörande fråga ej funnit sig kunna för den nu ifrågasatta förnyade försöksperioden tillstyrka någon jämkning i de bestämmelser, som därutinnan f. n. äro gällande.

Beträffande sedan den i såväl herrar Carlssons och Kinmansons som herrar Borggrens och Sjöströms motioner omhandlade frågan om familjebageriernas inordnande under lagen anförde utskottet härutinnan i fjol i sitt utlåtande över herr Kinmansons då väckta motion följande:

»Vad först beträffar frågan om hembageriernas inordnande under lagen, vill utskottet erinra om att dessa bagerier varken i arbetstidskommitténs betänkande eller i de av Kungl. Maj:t vid 1919 års riksdagar framlagda propositioner i ämnet undantagits från lagens tillämpning. Vid båda riksdagarna framfördes emellertid förslag därom; och vann detta vid den senare riksdagen båda kamrarnas bifall.

Till stöd för hembageriernas undantagande från lagens tillämpning anfördes därvid, bl. a. dels att hembagerirörelsen för dess utövare vore i regel deras enda förvärvskälla och att konkurrensen med de mera yrkesmässigt bedrivna bagerierna nödvändiggjorde för hembageriernas innehavare en sådan undantagsställning, och dels att man genom att begränsa rätten för den enskilde att å förevarande yrkesområde bruka även egen eller familjemedlemmarnas arbetskraft skulle komma att gå längre än vid all övrig samtidigt föreslagen eller förut gällande skyddslagstiftning på arbetstidsbegränsningens område, i det att lagstadgad reglering för hemarbete ej förekomme å något annat yrkesområde.

Såsom huvudsakligt skäl för den av motionären nu påyrkade utsträckningen av lagens tillämplighetsområde att omfatta jämväl hembagerierna har anförts, att dessas redan förut betydliga antal liksom deras omsättning genom den privilegierade undantagsställning, som i fråga om arbetstidens längd och förläggning tillförsäkrats dem, i allt högre grad utökats på bekostnad av yrkesbagerierna och yrkesbageriarbetarna i egentlig mening med därav nödvändigtvis följande fördyring och försämring av brödet.

I de yttranden från sammanslutningar av dels bageriidkare och dels yrkesbageriarbetare, som i anledning av motionen till utskottet avgivits, har, såsom de till utskottets utlåtande fogade bilagorna utvisa, samstämmigt uttalats anslutning till motionärens ändringsförslag i nu förevarande del; och har av socialstyrelsen i enlighet med dess redan under förarbetena till lagen å denna punkt hävdade uppfattning framhållits, att lagstiftningen ej rättvisligen kunde undgå att, oaktat mycket vägande invändningar från annan synpunkt kunde göras däremot, jämställa alla bageriföretag i fråga om begränsningar av tiden för arbetets förläggande.

För bedömande av förevarande spörsmål synes utskottet vara av bestämmande vikt att genom verkställd undersökning få utrönt, i vad mån efter bagerilagens tillkomst en förskjutning inom bageribranschen skett i riktning mot utökat antal av hembagerier och vidgad omsättning för sådana till förfång för de mera yrkesmässigt bedrivna bagerierna samt i vilken utsträckning hembageriernas innehavare begagna sig av och ur konkurrenssynpunkt anses behöva utnyttja den dem tillkommande rätten att begynna arbetet om morgnarna tidigare än bagerilagen för de därunder inbegripna bagerierna medgiver.

I sistnämnda hänseende förtjänar erinras om en inom statens yrkesinspektion på uppdrag av socialstyrelsen under vintern 1920—1921 verkställd undersökning. De vid undersökningen lämnade uppgifterna i fråga om tiden för påbörjande om morgnarna av arbetet med deggörning och uppeldning gåvo i fråga

om hembagerierna stöd för den uppfattningen, att arbetet i dem i stort sett icke började före den för andra bagerier lagstadgade tiden. Emellertid torde härvid böra framhållas, att dessa av hembageriernas innehavare lämnade uppgifter givetvis svårligen kunnat till sin riktighet kontrolleras.»

Socialstyrelsen har i nu förevarande del uttalat bl. a. följande:

»Medelst en genom polismyndigheternas förmedling utförd undersökning rörande bagerinäringen hade styrelsen avsett bland annat att vinna upplysning om utvecklingstendensen för de små, utan lejd arbetskraft skötta bagerierna (»familjebagerier») i jämförelse med de större, mer yrkesmässigt bedrivna bageriföretagen. Av de inkomna uppgifterna framginge, att antalet bagerier inom riket, vilka använde främmande arbetskraft, uppgick vid tiden för 1920 års början, d. v. s. när bagerilagen trädde i kraft, till 2,052 och den 1 april 1922 till 2,143 samt att motsvarande siffror beträffande sådana bagerier, som bedrevos utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, voro 1,118 och 1,212. Av hela antalet bagerier inom riket — frånsett dock företag för uteslutande tillverkning av spis- eller knäckebröd eller konditorivaror — utgjorde sålunda familjebagerierna vid 1920 års början 35.3 % och den 1 april 1922 36.1 %. Under nu åsyftade tidrymd hade antalet arbetare vid bagerier med främmande arbetskraft ökats från 6,423 till 6,723, medan familjebageriernas arbetarantal stigit från 1,156 till 1,245. Procentuellt i förhållande till samtliga bageriarbetare visade sålunda familjebageriernas arbetarstam en ökning från 15.3 till 15 6. Såge man på motsvarande siffror för de olika länen, funne man, att procenttalen för familjebagerierna visserligen ökat i flertalet län men även att de sjunkit i ej så få. Såsom totalomdöme i förevarande avseende torde man kunna säga, att den tendens till starkare ökning under tiden 1 januari 1920—1 april 1922, som familjebagerierna visat, vore så obetydlig och till sin förekomst så splittrad, att man ej gärna kunde tillerkänna den någon avsevärd beviskraft beträffande verkningarna av ifrågavarande undantag i bagerilagen.

Ifråga om den senare av de båda ovan angivna punkter, rörande vilka andra lagutskottet önskade utredning, eller i vilken utsträckning familjebagerierna ansågo sig behöva begagna och utnyttjade rätten att börja arbeta tidigare om morgnarna, hade styrelsen, då tillförlitliga upplysningar härom knappast torde stå att vinna utan betydande arbete, icke funnit sig föranlåten föranstalta om någon utredning. Med hänsyn till att det för dessa små bagerier i regel ej torde vara fråga om tillverkning för någon avsevärd distribution — det tidiga färdigställandet av brödet vore särskilt påkallat för distributionen — syntes det vara sannolikt, att arbetet i dessa bagerier i stort sett ej började mycket tidigare än i de större, mer yrkesmässiga företagen. En inom yrkesinspektionen verkställd, i utskottsutlåtandet angående herr Kinmansons motion åberopad utredning rörande kvinnors nattarbete gåve även stöd åt nu angivna uppfattning.

Styrelsen vore givetvis fortfarande av den uppfattningen, att det från konkurrenssynpunkt måste anses rätt och billigt, att bagerilagens förbud gällde för alla slag av bageriföretag. Någon mer avsevärd praktisk betydelse till förfång för de större bagerierna torde emellertid, såsom ovan visats, förevarande undantag ej gärna kunna anses äga. I betraktande härav och då det nu endast skulle vara fråga om en förlängd provisorisk reglering, hade styrelsen icke trott sig ha tillräcklig anledning att påkalla uteslutande av förevarande på riksdagens initiativ tillfogade undantagsbestämmelse.»

Departementschefen har i denna del yttrat följande:

»För min del anser jag, att man icke utan trängande skäl bör borttaga det på riksdagens initiativ tillkomna undantaget från lagen till förmån för familjebagerierna. Erinras må, att ett undantag av denna art ingalunda saknar motstycke utan tvärtom står i god överensstämmelse med gällande rättsregler. Sålunda har rörelse, som av någon bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn, undantagits från statlig reglering i näringsfrihetsförordningen, lagen om arbetarskydd och lagen om arbetstidens begränsning. Ur skyddssynpunkt torde intet vara att erinra mot familjebageriernas undantagande, och vad beträffar konkurrensen från dessa bageriers sida, varöver så mycket klagas, lärer den förebragta utredningen knappast giva vid handen, att familjebageriernas gynnade ställning medfört menliga följder av större betydelse.»

Såväl herrar Carlsson och Kinmanson som ock herrar Borggren och Sjöström hava i sina respektive motioner gjort gällande, att den av socialstyrelsen verkställda undersökningen, i vad mån efter tillkomsten av nu gällande bagerilag en förskjutning inom bageribranschen skett i förhållandet emellan familje- och andra bagerier, varit alltför summarisk för att kunna tillerkännas vitsord.

Om ock tillförlitligheten i de resultat, till vilka den ifrågavarande undersökningen kommit, torde kunna dragas i tvivelsmål, synes dock av en utav Sveriges Bageriidkareförening beträffande ett 50-tal städer verkställd, utskottet tillhandahållen kontrollundersökning framgå, att, frånsett förhållandena i Stockholm och Göteborg, skillnaden mellan de vid de båda undersökningarna erhållna uppgifterna i allmänhet icke varit mera betydande.

I anslutning till de synpunkter, som av socialstyrelsen och departementschefen i ovan återgivna yttranden utvecklats, anser sig utskottet ej på grundval av den av socialstyrelsen i nu förevarande hänseende förebragta utredningen kunna ifrågasätta någon ändring i nu gällande bestämmelser.

3 och 4 §§.

Enligt 3 § i den nu gällande bagerilagen har i fråga om medelst skiftarbete bedriven tillverkning av spis- eller knäckebröd medgivits, att arbetet må å söckendag fortgå jämväl mellan kl. 8 och kl. 10 eftermiddagen ävensom, om så kräves för brödets torkning, mellan kl. 10 eftermiddagen och kl. 12 midnatt. Såsom förutsättning för detta medgivande har dock i lagrummet uppställts det villkor, att arbetstiden, raster däri inbegripna, icke för något arbetslag får överstiga åtta timmar av dygnet.

I propositionen har nu föreslagits, att nämnda villkor, såsom varande mindre väl motiverat, skall ur paragrafen uteslutas.

Enligt 4 § första stycket av bagerilagen äger yrkesinspektör eller i visst fall yrkesinspektionens chefsmyndighet meddela eftergift från det i 1 § stadgade förbudet.

I 4 § andra stycket stadgas, att, om för ändamålsenlig drift av tillverkning av spis- eller knäckebröd *oundgängligen* erfordras ytterligare nattarbete, arbetsrådet skall äga lämna medgivande därtill.

Beträffande 4 § har nu i propositionen föreslagits, att det i paragrafens andra stycke förekommande ordet »oundgängligen» skall för behörigt tillgodoseende av bagerinäringens intresse utgå och i samma stycke införas uttrycklig bestämmelse, att vid lämnande av däri avsett medgivande till ytterligare nattarbete sådana föreskrifter om nattarbetets anordnande skola meddelas, som ur arbetarskyddssynpunkt kunna anses erforderliga.

Vidare har föreslagits, att meddelandet av dispenser enligt samma lagrum icke, såsom hittills, skall tillkomma arbetsrådet utan yrkesinspektionens chefsmyndighet. Till stöd för sistnämnda ändringsförslag har anförts, att det icke kunde vara lämpligt, att befogenheten att lämna eftergifter från lagen vore så splittrad, samt att särskilda skäl icke syntes tala för arbetsrådets bibehållande vid dess sällan utövade befogenhet i sådant avseende.

De beträffande nu förevarande paragrafer ifrågasatta ändringarna, vilka endels sammanfalla med vad utskottet i anledning av herr Kinmansons vid fjolårets riksdag väckta motion i sitt däröver avgivna utlåtande anfört, synas utskottet vara välgrundade och förty böra av riksdagen godtagas.

6 §.

Beträffande 6 § har föreslagits en jämkning i paragrafens avfattning, vilken föranletts av de i 4 §:s andra stycke föreslagna ändringarna.

Slutstadgandena.

Såsom förut berörts, har utskottet i fråga om giltighetstiden för den föreslagna lagen icke funnit anledning att, på sätt av herrar Carlsson och Kinmanson i deras motioner ifrågasatts, föreslå lagens begränsning till kortare tid än i propositionen föreslagna tre år.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen i anledning av ifrågavarande proposition för sin del måtte antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

Lag om bageri- och konditoriarbetes förläggande till viss del av dygnet.

(Utskottets förslag.)

Lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Arbete för tillverkning till avsalu av bageri- eller konditorivaror må icke bedrivas å sön- eller helgdag eller å tid mellan klockan 8 eftermiddagen och klockan 6 förmiddagen å söckendag. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å rörelse, som bedrives utan biträde av annan än make och hemmavarande barn.

Om arbete, varom här är sagt, i hotell-, restaurang- eller kaférörelse eller eljest bedrives utan samband med bageri- eller konditorirörelse, skall det icke vara underkastat denna lag i vidare mån, än det avser tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk.

2 §.

Utan hinder av vad i 1 § är stadgat må

a) i bageri- eller konditorirörelse arbete för tillverkning av konditorivaror utföras å sön- eller helgdag under högst tre timmar mellan klockan 6 förmiddagen och klockan 6 eftermiddagen;

b) i hotell-, restaurang- eller kaférörelse sådant arbete för tillverkning av bröd, bakelser eller annat därmed jämförligt bakverk, vilket bedrives utan samband med bageri- eller konditorirörelse, utföras å sön- eller helgdag under tid, som under a) sägs;

c) s. k. anrörning utföras å sön- eller helgdag under högst två timmar mellan klockan 8 förmiddagen och klockan 8 eftermiddagen;

d) uppeldning eller deggörning utföras å söckendag mellan klockan 4 och klockan 6 förmiddagen;

e) uppeldning utföras av annan än bageri- eller konditoriarbetare å tid, då eljest arbete enligt denna lag ej må bedrivas;

f) under natten till söckendag, som närmast föregår två eller flera på varandra följande sön- eller helgdagar, uppeldning eller deggörning utföras jämväl mellan klockan 2 och klockan 4 förmiddagen och annat arbete mellan klockan 3 och klockan 6 förmiddagen.

(*Kungl. Maj:ts förslag.*) (*Utskottets förslag.*)

3 §.

Arbete för tillverkning av spis- eller knäckebröd må, där arbetet är indelat i skift, å söckendag fortgå jämväl mellan klockan 8 och klockan 10 eftermiddagen ävensom, i den mån så kräves för det tillverkade brödets torkning, mellan klockan 10 eftermiddagen och klockan 12 midnatt.

4 §.

Därest särskilt förhållande påkallar avvikelse från det i 1 § stadgade förbud, utöver vad enligt 2 och 3 §§ är medgivet, äge vederbörande yrkesinspektör att meddela tillstånd därtill. Sådant tillstånd, vilket skall sökas för varje särskilt tillfälle, må ej avse mer än två dygn i sänder eller för samma arbetsställe meddelas mer än tio gånger under ett och samma kalenderår. Är ytterligare eftergift av särskilt förhållande tillfälligtvis påkallad, må sådan eftergift meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Erfordras för ändamålsenlig drift av tillverkning, som i 3 § avses, ytterligare nattarbete, äge yrkesinspektionens chefsmyndighet att lämna medgivande därtill; och skola därvid meddelas de föreskrifter om nattarbetets anordnande, som kunna finnas erforderliga.

Är på grund av olyckshändelse eller annan oförutsedd omständighet avvikelse, varom i första stycket sägs, oundgängligen nödvändig, och är ej tid att inhämta tillstånd därtill, må avvikelsen vidtagas utan tillstånd, dock ej för mer än ett dygn i sänder. Om sådan åtgärd och anledningen därtill åligger det företagets innehavare att ofördröjligen göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör.

5 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas av yrkesinspektionens befattningshavare; och skall därvid i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad som finnes stadgat rörande tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912.

Å arbetsställe, där sådant arbete, som avses i 15 § lagen om arbetarskydd, bedrives på stadigvarande sätt, skall förevarande lag finnas anslagen på lämplig plats.

6 §.

Bedriver innehavare av företag, som i denna lag avses, arbete i strid mot stadgande i lagen eller med stöd av sådant stadgande utfärdad

(*Kungl. Maj:ts förslag.*) (*Utskottets förslag.*)

föreskrift, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor. Har på sådant sätt till arbete med faders eller målsmans vetskap och vilja använts person under aderton år, vare fadern eller målsmannen förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

Den, som under tid, då han är ställd under åtal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

7 §.

Därest innehavare av företag, som i denna lag avses, försummar att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgats i 4 § tredje stycket, eller skyldighet, som är föreskriven i 5 § andra stycket, straffes med böter från och med fem till och med femhundra kronor.

8 §.

Förseelse, som omförmäles i 6 eller 7 §, åtalas vid polisdomstol, där särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare eller, där sådan ej finnes, vid allmän domstol.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1924 samt gäller till och med den 31 december 1926; skolande i fråga om sådan under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som avses i 6 eller 7 §, vad i lagen är stadgat fortfara att gälla även efter sistnämnda dag.

Vederbörande myndighet äger att jämväl innan denna lag trätt i kraft meddela beslut om eftergift, som avses i 4 §.

B) att motionerna nr 173 i första kammaren samt nr 234, 235 och 236 i andra kammaren — motionerna nr 173 och 235 i vad desamma hänföra sig till det i propositionen innefattade lagförslaget — måtte anses besvarade genom vad ovan under A) hemställts;

C) att motionerna nr 173 i första kammaren och nr 235 i andra kammaren, i vad desamma innefatta hemställan om skrivelses avlåtande till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig och grundlig utredning angående bagerilagens verkningar, därvid tillfälle borde lämnas vederbörande yrkesorganisationer att medverka, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 maj 1923.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petrén, von Sydow, Alfred Petrén**, greve *Spens* och *Sigfrid Hansson,* fröken *Hesselgren** samt herr *Schedin;*

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hagman*, Karlsson* i Gasabäck, *Nilsson* i Vibberbo, *Holmström* i Stockholm, *Johansson* i Sollefteå, *Sundling* och *Ros**.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *von Sydow* och greve *Spens*, vilka anfört följande:

Arbetstiden inom bageriyrket regleras för närvarande dels av åttatimmarslagen och dels av den särskilda lagen om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete. Anledningen till detta för bageriyrket säregna förhållande är, att inom detta yrke tillförene en viss arbetstidsindelning blivit vedertagen, vilken, ehuru icke stridande mot åttatimmarslagen, ur social synpunkt måste anses förkastlig, enär den medförde, att åtskilliga arbetare fingo sin huvudsakliga arbetstid förlagd till natten, dygn efter dygn. Numera har emellertid till följd av den särskilda lagen rörande arbetstidens förläggning inom yrket denna arbetstidsindelning försvunnit, och enligt vår åsikt finnes det icke någon fara för att den åter skulle införas, ifall man nu upphävde speciallagen för yrket.

Arbetarnas organisation har numera den styrka, att den helt visst skulle veta att förhindra en dylik återgång, och enligt av vad från vederhäftigt håll försäkrats inför utskottet önskas något sådant icke heller från arbetsgivarehåll. Under sådana förhållanden synes det oss, att den dubbla lagstiftningen om arbetstiden inom bageriyrket numera skulle kunna upphöra, och detta yrke icke underkastas strängare bestämmelser i ifrågavarande avseende än andra yrken. Skulle under den nu pågående revideringen av lagen om arbetarskydd visa sig, att några särskilda bestämmelser till förekommande av hygieniska olägenheter skulle vara av nöden för detta yrke, torde dessa i sådant sammanhang bliva genomförda.

Vi anse alltså, att utskottet bort avstyrka bifall till den kungl. propositionen.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1923.